

бліди – ластів'ята у чорній воді (М. Савка). Семантика словосполучки *мокрий гербарій* як метафоричного кореферента *волосся* дисонує із кодифікованим у словнику значенням лексеми *гербарій* – ‘засушена рослина’ (СУМ, II, 53) – через поєднання з епітетом *мокрий*.

Загалом у мові сучасної поезії словесний образ “волосся” засвідчує розгалужену систему асоціативних зв'язків та естетично-експресивних функцій, які розбудовують мовоописи загального вигляду, кольору волосся, зачіски, епізодично – і його одоративні характеристики.

Олександра Задорожна

БЛАЖЕН ТОЙ МУЖ, ВОІСТИНУ БЛАЖЕН ... (ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕСПІВУ ПЕРШОГО ПСАЛМА ДАВИДОВОГО ЛІНОЮ КОСТЕНКО)

Текст переспіву першого псалма Давидового Ліною Костенко – це одна з численних стилізацій біблійного тексту. Відомі класичні твори Тараса Шевченка та Івана Франка. Поезія Ліни Костенко відзначена насамперед манерою нарації – акцентування на деталях (специфіка фемінного світобачення та світосприйняття), і, відповідно, більшим обсягом твору. На нашу думку, у розгортанні біблійних мотивів поетеса дуже близька до першоджерела.

Серед лексико-семантичних засобів привертає стилістика синонімів та антонімів, тавтології, паронімії, просторіччя, старослов'янізмів.

Як і в тексті Святого Письма, у переспіві найбільшим є асоціативно-образний ряд на позначення перешкод для блаженства: *бути блазнем, вужем; змінити совість на харчі; збіговиська облудні; дорога зради; лукав; всіляким ідолам і владам кадити херувимський ладан*. Цей перелік – переважно стійкі словосполучення.

Глибокий зміст у творчій долі самої поетеси має інтерпретація другої заповіді Божої: *Я Господь Бог твоїй. Нехай не буде*

*в Тебе інших богів, окрім мене. У тексті переспіву йому відповідає такий сакралізований поетичний образ: **І хто всіляким ідолам і владам ладен кадити херувимський ладан, той хоч умре з набитим гаманцем, – душа у нього буде горобцем.***

Для коректного декодування цих рядків зауважимо, що вірш було написано в час «літературного мовчання» поетеси, коли вона через безкомпромісну громадянську позицію понад п'ятнадцять років «писала в шухляду». Громадянський мотив у переспіві псалма ословлений у розгорнутій перифразі служителів тоталітарного режиму – *хто всіляким ідолам і владам ладен кадити херувимський ладан*. Цей узагальнений *Хто* в інших рядках твору конкретизований номінаціями із ряду контекстуальних синонімів на позначення безвольної людини *блазень, нищий*, зоонімами-персонафікаціями – *вуж, горобець*.

Езопова мова псалма дозволила письменниці заострити й інші соціальні мотиви. Серед них – алюзія голодомору та часів тотального дефіциту, закладена в афористичному висловленні *змінє совість на харчі* (йдеться про голодомор, а також про часи глобальних дефіцитів перебудови, коли делікатеси були доступні лише посадовцям). Надмір засідань, зокрема й партійних, у яких «блаженний муж» не буде брати участі: *котрий вовік ні в празники, ні в будні не піде на збіговиська облудні*. Блаженний муж – це той, хто вистоїть проти слави й образ: *І вже йому ні слава, ні хула не зможе вік надборкати крила*.

Антонімія *празники / будні; слава / хула* увиразнює полярність у словесному образі життєвого шляху людини, акцентує увагу читача на можливості вибору: земне «царювання» (примарне) чи Небесне Царство (істинна нагорода для кожної людини).

Так само стилістично навантажена паронімія *будні / облудні, навіжений / блаженний, на півметра / напівмертва, владам / ладан*. У кожній з цих пар є негативно конотована лексема (*облудні, навіжений, напівмертва*). Співзвучне ж слово або позитивно марковане (*ладан, блаженний*), або нейтральне (*влада, на півметра, будні*). На нашу думку, у такий спосіб авторка підкреслює, що в цьому світі маємо досить умовну межу між добром і злом, що праведне і грішне дуже часто схожі між собою і їх важко розрізнити.

Уживання старослов'янзмів (*древо, блажен, празник*) теж стилістично виправдане. По-перше, вони посилюють алюзію мови оригіналу. По-друге, надають тексту вірша піднесеності, урочистості. По-третє, засвідчують повсякчасну актуальність порушеної псалмоспівцем проблеми: і в часи царя Давида, і на зорі слов'янської цивілізації, і сьогодні, у часи технологічного прогресу. Уживання в тексті переспіву стилістично маркованої лексеми *воістину* (СУМ, I, 725: *ц.-с., уроч.* Дійсно, справді), на яку падає логічний наголос, є стилістичним прийомом вираження протесту авторки проти тоталітарного режиму та підкреслення аксіоматичності тверджень.

У тексті переспіву першого Давидового псалма Ліною Костенко стилістичний повтор лексеми *блаженний* виконує функцію наголошування на важливості дотримання Божих законів для духовного життя християнина, на потребі постійного пошуку шляхів самовдосконалення.

Стилістична роль граматичних засобів в аналізованому перспіві також помітна. Зокрема виразне стилістичне навантаження має останнє слово твору – *западеться*. Наголошуємо на змістотворчій ролі постфікса *-ся*, який, як відомо, вказує на те, що дія виконається сама по собі, без втручання ніякого суб'єкта. Як бачимо, думка поетеси була пророчою – тоталітарна система, так детально вибудувана ідеологами, безслідно зникла.

У тексті переважають дієслова майбутнього часу *западеться, не піде, не зможе, розмиють, буде* та ін., що ословлюють вірування християн у життя після смерті, у Божий Суд, якого не міне ніхто. Дріб'язкове в житті людини – це ніщо перед вічністю – Божим царством. Цей мотив підтримують прислівники часу *вовік, вік* (у значенні 'ніколи').

В аналізованій поезії задіяно різні форми компаративних конструкцій: сполучникові – порівняльні звороти (*І між людей не буде одиноким, стоятиме, як древо над потоком*) і безсполучникові – порівняння у формі орудного відмінка (*душа у нього буде горобцем*). Частотність порівнянь допомагає конкретизувати абстрактне, зробити його доступнішими для сприйняття. Зіставлення у першоджерелі блаженного мужа та дерева (*стоятиме як древо над потоком*), що стоїть при витоків вод – задум псалмоспівця. Натомість порівняння людини,

її душі, з горобцем має виразний етномаркований зміст: народ уявляє собі душу як пару, хмарину, дихання, дим, вітерець або як пташку (голубку, зозулю) чи як метелика, бджолу, мушку. Порівняння змілілої душі з горобцевою підтверджує одне з тверджень: у Галичині кажуть, що «горобець – дідьчин птах; з осені на Семена горобців забирає до себе чорт, і їх восени і взимку стає мало» (Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К., 2006. – С. 146 – 147).

Ліна Костенко на повну силу задіює градацію: *Блажен той муж, воістину блажен, котрий не був ні блазнем, ні вужем. Котрий вовік ні в празники, ні в будні не піде на збіговиська облудні. І не схибнеться на дорогу зради, і у лукавих не спита поради. І не змінє совість на харчі, – душа його у Бога на плечі. Логічно наголошена остання частина – душа його у Бога на плечі, – що типово для висхідної градації.*

Отже, у переспіві першого псалма Давидового Ліною Костенко гармонійно поєдналося індивідуально-авторське умотивування громадянських і соціальних та первинних біблійних мотивів. Цей текст – зразок філософської лірики з увиразненими завдяки сакральним образам історіографічними фактами.